

ОД СРЕМА ДО АУСТРИЈЕ

Избијањем 3. 1. и 2. армије на линију Валпово — Винковци — Жупања — деена обала Босне (од њеног ушћа до Добоја) створени су повољнији услови за даље продирање на запад. Тиме је озбиљно угрожено извлачење снага немачког 21. брдског армијског корпуса из долине реке Босне у Славонију.

Процењујући новонасталу ситуацију, штабови 1. и 3. армије су сматрали, сагласно директиви Генералштаба ЈА од 9. априла 1945, да непријатељ неће бити у могућности да настави са пружањем организованог отпора као раније и да ће настојати да се што брже извуче ка Алпима и у Аустрију. Због тога су штабови ових двеју армија издале заповест својим јединицама да пређу у „енергично гоњење“.

Нашавши се у напред описаној ситуацији, командант Југоистока, који је уједно био и командант Групе армија „Е“, генерал-пуковник Лер издао је још 13. априла увече наређење 34. армијском корпусу (командант генерал Хелмут Фелми) да ноћу 13/14. априла напусти одбрану Осијека, Винковаца и Жупање и да са снагама корпуса поседне нове, благовремено припремљене положаје на линији Валпово — Ђаково — Врпоље — Јаруге на Сави — лева обала Босне — мостобран код Добоја, с циљем да се борбама на овом појасу одбране створи време за извлачење снага немачког 21. армијског корпуса из долине Босне ка Славонском Броду и даље на запад ка Загребу. Поред тога, на снази је и даље било наређење генерала Лера да 11. ваздухопловна дивизија поново овлада рејоном Валпова.

Истовремено, разматрајући оперативну ситуацију на фронту 34. армијског корпуса у источној Славонији, Команда Групе армија „Е“ дошла је до закључка да 11. ваздухопловна пешадијска дивизија неће моћи да изврши два тешка задатка: да поново овлада рејоном Валпова и да поседне и организује одбрану од Валпова до Ђакова. Због тога је овај штаб издао наређење 34. армијском корпусу да извуче своју 22. гренадирску дивизију са фронта код Жупање и на Сави и да је упуте у рејон Ђакова са за-

датком да пређе у напад правцем Ђаково — Валпово, успостави везу са 11. ваздухопловном пешадијском дивизијом и образује с њом фронт на линији Валпово — Ђаково.

Генерал Лер је рачунао да ће на тај начин успети да поново успостави стабилан и непрекидан фронт у источној Славонији који ће са фронтом на реци Босни чинити једну целину и обезбедити неопходно време за извлачење снага 21. армијског корпуса из долине Босне у Славонију преко моста на Сави између Босанског и Славонског Брода.

Током борби вођених 14. и 15. априла немачким јединицама није пошло за руком да успоставе непрекидан фронт између Валпова и Ђакова, па је план Групе армија „Е“ и 34. армијског корпуса пропао. Не, оне ће успети да на брзину организују отпор на линији Доњи Михаљац — Нашице — Ђаково и да поседну за одбрану још раније припремљене положаје на линији Ђаково — село Јаруге — река Босна до Добоја. Због тога ће се на овој линији развити веома жестоке борбе, па ће јединице 3. армије тек 16. априла овладати рејоном Доњи Михаљац — Нашице и ослободити оба града. Истог дана, јединице 1. армије ослободиле су Рушево, Ђаково, Стриживојну и Врпоље, а јединице 2. армије су наредног дана ослободиле Добој.

Пошто су биле принуђене да престану са пружањем отпора на линији Доњи Михаљац — Нашице — Подгорач и Ђаково — Јаруге — Добој, снаге Групе армија „Е“ су поселе положаје за одбрану на линији Нови дравски канал — Воћински поток — Ораховица — Кутјево — Плетерница — Капела — Батрина — река Врбас, као и на мостобрану код Славонског и Босанског Брода.

После ослобођења Ђакова и Добоја јединице 1. и 2. армије водиле су тешке борбе за овладавање рејоном Славонског и Босанског Брода. Тек после жестоких борби 2. армија је 19. априла ослободила Дервенту. Наредног дана јединице 1. армије ослобо-

Команданти 1. и 3. армије генерали Пеко Дапчевић (други слева) и Коста Нађ (трећи слева) разматрају ситуацију насталу после пробоја сремског фронта половином априла 1945; први здесна је начелник Штаба 3. армије пуковник Вукашин Суботић (из фото-архиве Војног музеја у Београду)

дигле су Славонски Брод, а јединице 2. армије Босански Брод.

Борбе јединица 2. армије за ослобођење Добоја, Дервенте и Славонског Брода биле су изузетно тешке. Ценећи њихове напоре и залагање у борбама за ослобођење поменутих градова, Врховни командант ЈА, својом наредбом од 22. априла, похвалио је те јединице. У тој наредби пише:

„У вишедневним жестоким борбама јединице Друге армије опколиле су и уништиле јаку непријатељску групацију између река Босне, Саве и Врбаса, ослободивши градове Маглај, Добој, Дервенту, и Босански Брод. Том приликом у руке наших трупа пао је велики број заробљеника и огромне количине ратног материјала.

У овим борбама истакле су се јединице под командом генерал-лајтнанта Коче Поповића, генерал-мајора ЈБуба Вучковића и пуковника Блажа Ломпара.

Изражавам своју захвалност свима борцима и руководиоцима јединица, које су извојевале ове победе.

Нека је слава палим јунацима за ослобођење наше отаџбине!"

Ослободивши Славонски Брод, јединице 1. армије су после тешких борби ослободиле Плетерницу 20. априла, Славонску Пожегу 21. априла, а Капелу и Батрину 22. априла. Јединице 3. армије су 20. априла ослободиле Подравску Слатину, а јединице 2. армије, два дана касније, Бањалуку.

Крајем априла јединице Групе армија „Е" покушале су да организују озбиљнији отпор од Драве па на југ преко Питомаче и Седларице на реке Илову и Уну, али после вишедневних борби око 1. маја 1945. овај отпор су сломили јединице 1, 2. и 3. армије. Затим је продужено продирање на северозапад ка Вараждину, Загребу и Карловцу. Јединице 3. армије ослободиле су Вировитицу 26. априла. Ђурђевац 2. маја. Јединице 1. армије су 5. маја ослободиле Чазму а наредног дана Иванићград. Јединице 2. армије су 1. маја ослободиле Босански Нови и Двор на Уни, 2. маја Дубицу, а онда продужиле ка Загребу и Карловцу.

Последњи организован отпор, пре капитулације, Група армија „Е“ покушала је да пружи на тзв. „Звонимировој линији“, која се протезала од Драве па на југозапад преко Копривнице и Крижеваца на Врбовец и Дуго Село и даље ка Карловцу.

На овој линији су вођене последње жестоке борбе. После борби од 4. до 9. маја сломљен је отпор непријатеља, па су јединице 3. армије 5. маја ослободиле Копривницу, 6. маја Лудбрег, а наредног дана Вараждин. Јединице 1. армије су, сломивши отпор непријатеља код Врбовца и Дугог Села, 8. маја избиле пред Загреб, а наредног дана и у сам град. Јужно од Саве јединице 2. армије су 7. маја ослободиле Карловац, а наредног дана са југа продрле у Загреб и у току ноћи 8/9. маја потпуно ослободиле овај град.

Као што је познато наследник Адолфа Хитлера адмирал Дениц је још 7. маја издао наређење команданту „Јужног простора“, коме је била потчињена и Група армија „Е“, да обустави непријатељства против енглеских и америчких јединица, а да се испред јединица Црвене армије и Југословенске армије убрзано повлаче на тле Аустрије и предаду енглеским и америчким трупам. Због тога рат за Југословенску армију није завршен ни 7. ни 9, већ 15. маја 1945. године.

После ослобођења Вараждина, Загреба и Карловца јединице 1, 2. и 3. армије и део јединица под командом Главног штаба Словеније принудили су на предају главнину снага Групе армија „Е“ у рејону Марибор — Дравоград — Зидани Мост — Цеље.

Исто тако, јединице 4. армије и део јединица Главног штаба Словеније ослободиле су Трст, принудиле на предају 97. армијски корпус и низ других јединица.

Као што се из свега изложеног види, јединице 1, 2. и 3. армије биле су, после сламања непријатељског фронта на Драви, у Срему и источној Босни, принуђене да воде тешке и крваве борбе још читав месец дана док нису присиле непријатеља на предају.

175 ДАНА РАТА НА СРЕМСКОМ ФРОНТУ

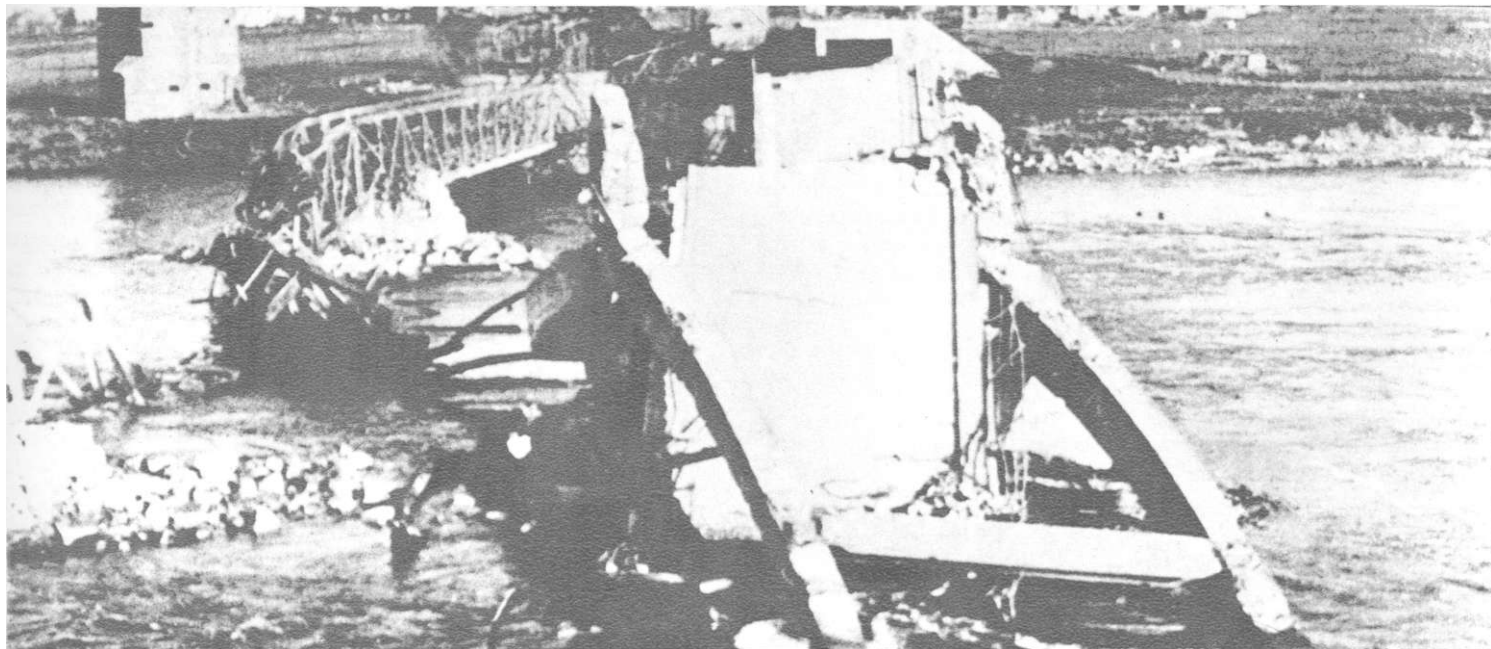
Пробојем фронта на Драви и Дунаву и на сремској утврђеној зони, као и пробојем фронта јужно од Саве у источној Босни, јединице 1, 2. и 3. армије успеле су да после 10 дана напорних борби избију пред линију Доњи Михољац — Нашице — Ђаково — лева обала Босне. На тај начин, оне су 14. априла ујутро, ослобађањем градова Осијек, Винковци и Жупања, окончале дуготрајно хрвање у Срему и избиле у источну Славонију и на праг северног дела средње Босне.

У току шестомесечних борби јединице 1. пролетерског и 6, 10, 12. и 14. корпуса НОВЈ, а касније јединице 1, 2. и 3. армије и 6. и 10. корпуса Југословенске армије, извојевале су низ значајних победа.

У многим бојевима и операцијама, вођеним од 21. октобра 1944. до 14. априла 1945, током напорних

Приликом напуштања Добоја половином априла 1945, Немци су порушили све фабрике и велики број јавних и приватних зграда (из фото-архиве Војног музеја у Београду)

Немци су половином априла 1945. срушили мост преко реке Босне, код Добоја, са циљем да успоре наступање јединица 2. армије (из фото-архиве Војног музеја у Београду)

175 дана рата, сви војници и старешине, команде и штабови, као и све јединице и установе у саставу двадесет и једне дивизије, једне коњичке, једне тенковске и једне инжењеријске бригаде, све корпусне и армијске позадинске јединице и установе — артиљеријскотехничке, интендантске, санитетске, саобраћајне и ветеринарске службе, као све јединице и установе под непосредном командом Врховног штаба (касније Генералштаба ЈА) — ваздухопловне, речне ратне флотиле и инжењеријске јединице — учили су сурову ратну школу. Током многобројних борби и других акција изучаване су разне вештине за фронтални рат на дуже време. Школа је плаћана не само материјалним губицима већ и бројним људским животима. Знање се стицало и у пракси проверавало на фронту, у борби. Учило се врло често на сопственим успесима и неуспесима. Учило се на смрти својих другова.

Поред тога, треба истаћи не само да нисмо имали добро обучене војнике и старешине, команде, штабове и јединице за тада најсавременији рат, већ и да у довољним количинама нисмо имали обуће, одеће, оружја и оруђа и машина — пешадијских, артиљеријских, инжењеријских, тенковских и ваздухопловних. Такође, јединице нису биле снабдевене ни довољним количинама муниције; биле су, за свих шест месеци рата на сремском фронту снабдевене само са око два борбена комплета, а у другом светском рату, са тако малом количином муниције, није изведена готово ниједна корпусна или армијска операција. Исто тако, није било довољно ни горива за ЈРВ. Авијација, због несташице бензина, није могла да извршава своје задатке, па су многи дани пролазили како без ваздухопловне подршке трупа на земљи тако и без ваздушне заштите. Полетање авијације ради извиђања било је, такође, сведено на минимум. Слична ситуација је била и у погледу снабдевености горивом и мазивом за тенкове и друга борбена вози-

ла, као и за моторизоване артиљеријске и саобраћајне јединице.

Ситуација код противника је била неупоредиво боља и лакша. Пре свега, ваља рећи да су јединице хитлеровске армије биле изузетно добро припремљене за рат. Војнички и старешински састав био је одлично обучен. То је био састав који је за собом имао пет година ратног искуства. Штабови дивизија, корпуса и армија били су попуњени завидним бројем генералштабних официра.

У погледу бројне попуњености, немачке и квислиншке усташко-домобранске јединице нису биле слабије од јединица југословенских преоружаних дивизија. Исти је случај и са наоружањем, како по количини тако и по квалитету. Штавише, може се рећи да су пукови из састава немачких јединица били боље наоружани не само пешадијским већ и артиљеријским наоружањем. Јединице дивизијске артиљерије су биле супериорније како по броју оруђа тако и по калибру. Што се тиче муниције, треба рећи само то да су је немачке јединице имале у изобиљу. Оне тај проблем нису осетиле. Транспортне могућности непријатељских јединица биле су знатно изнад могућности јединица ЈА.

Укупно узевши, противник је на сремском фронту имао и бројну и техничку надмоћност. Због свега тога може с правом да се каже да је сремски фронт за младу Југословенску армију био једна велика ратна школа, али и фронт на коме је она постигла низ значајних успеха и где је, по своме доприносу општој ствари победе над фашизмом, стајала раме уз раме са савезничким армијама и дала значајан допринос у ранијим операцијама против хитлеровске Немачке и наносењу пораза њеним оружаним снагама.

Сремски фронт представља величанствен доказ братства и јединства свих наших народа и народности у борби за ослобођење Југославије од фашизма.